

Isabel de la Parte Cano

DEPARTAMENT DE PATRIMONI CULTURAL DEL GOVERN D'ANDORRA

Llicenciada en Geografia i Història, especialitat en Antropologia Social i Cultural, per la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, treballa com a tècnica responsable de l'Arxiu d'Etnografia del Departament de Patrimoni Cultural del Govern d'Andorra. Les seves línies de recerca se centren en els processos de patrimonialització cultural, la diversitat i la identitat a Andorra.

Els processos de patrimonialització de les expressions immaterials de la cultura a Andorra

Aquest article és una reflexió sobre l'aportació de la mirada antropològica a la gestió del patrimoni cultural a Andorra i els processos de patrimonialització de les expressions immaterials de la cultura. Al mateix temps, ofereix la possibilitat d'analitzar la construcció i l'evolució del marc conceptual i normatiu andorrà, que ha generat escenaris diversos per a la gestió i la sensibilització del seu patrimoni cultural. I, finalment, es posa l'accent en la concreció de projectes d'activació patrimonial en l'àmbit del patrimoni immaterial.

This article discusses the contribution of an anthropological approach to cultural heritage management in Andorra, and the processes by which intangible expressions of culture can be turned into heritage assets. It also analyses the construction of and changes in the Andorran regulatory and conceptual framework giving rise to various scenarios for managing and raising awareness of its cultural heritage. Lastly, it highlights specific projects to unlock the value of intangible heritage assets.

L a investigació a l'entorn de les expressions immaterials, com a part integrant del patrimoni cultural d'Andorra, s'ha de contextualitzar en l'evolució del mateix concepte de patrimoni que s'instaura des dels centres i organismes de referència internacional, i en l'apropiació que en fan les institucions culturals del país. En les últimes dècades s'ha viscut una evolució de la noció del patrimoni cultural que ha generat noves mirades sobre els béns que en són part, els valors associats i la manera de reconèixer-los; així mateix, s'han creat institucions i marcs legals per protegir-lo i promocionar-lo.

Les línies que segueixen són una reflexió sobre l'aportació de la mirada antropològica a la gestió del patrimoni cultural a Andorra i els processos de patrimonialització de les expressions immaterials de la cultura. La creació de l'Arxiu d'Etnografia esdevé una eina clau en l'adopció d'un concepte més ampli del patrimoni cultural i en la valorit-

Paraules clau: patrimoni etnològic, patrimoni immaterial, legislació, Andorra

Keywords: ethnological heritage, intangible heritage, legislation, Andorra

zació de nous béns materials i immaterials. L'aprovació d'un marc normatiu andorrà i l'adhesió a les convencions desenvolupades per organitzacions internacionals com la UNESCO han generat nous significats i reptes en l'àmbit del patrimoni cultural, sobretot en la valorització i salvaguarda dels aspectes intangibles. En aquest escenari de canvi de percepció, es concreten projectes diversos d'activació patrimonial, alguns de quals han cercat el reconeixement internacional.

La data més apropiada per iniciar la reflexió sobre la investigació i la gestió del patrimoni cultural andorrà és possiblement el 1960. És l'any que es va crear la Junta de Cultura, la primera institució encarregada de la gestió del patrimoni artístic que va dur a terme activitats i accions diverses per a la promoció de la història i la llengua. El 1970 es van reconèixer i protegir «tots els monuments artístics i arqueològics i les zones d'interès històric i prehistòric». Neixia així el Patrimoni Artístic Nacional com a organisme responsable de la seva protecció. Es van crear també altres institucions com l'Arxiu Nacional o l'Institut d'Estudis Andorrans amb la finalitat de recuperar i protegir el patrimoni documental i bibliogràfic i incentivar la investigació històrica. Alguns historiadors van desenvolupar projectes de recuperació de la memòria i van realitzar registres sonors i audiovisuals que recollien testimonis sobre aspectes diversos de la vida de les persones, els costums i la tradició oral. La finalitat manifesta dels projectes va ser la recuperació i la compilació de relats per construir la memòria del passat des del present, fent èmfasi en coneixements, pràctiques i tècniques que estaven desapareixent. Els treballs no van tenir continuïtat en el temps i una part significativa dels documents que es van generar no s'ha conservat.

Durant els anys 90, els centres de recerca i de gestió del patrimoni qüestionen la visió historicoarqueològica, expandeixen la seva mirada, i sorgeixen nous àmbits d'interès com el patrimoni etnològic i el patrimoni immaterial. S'intenten superar els límits fins

aleshores acceptats dels àmbits del patrimoni material (artístic, arqueològic, arquitectònic...), i s'adopta un concepte més ampli que inclou altres elements de la cultura que fins aleshores no s'havien considerat com a part del patrimoni cultural (Prat, 1993). A Andorra, l'any 1994, la institució del Patrimoni Artístic es comença a conèixer amb el nom de Patrimoni Cultural i es reorganitza entorn de la recerca, la gestió i la conservació dels béns, que ja no responen únicament a valors artístics i històrics, sinó que també tenen en compte els valors socials i identitaris.

L'Arxiu d'Etnografia neix l'any 1995, fruit d'un ampli estudi etnogràfic sobre els canvis econòmics, socials i culturals, i s'incorpora al Departament de Patrimoni Cultural (Comas d'Argemir i Pujadas, 1997). Durant molt de temps el patrimoni etnològic, les tradicions populars i el folklore tenien un paper passiu i sovint no suficientment valorat que els associava amb les formes de vida passades en procés de desaparició. L'Arxiu compta amb informació sobre els grans temes de la cultura i la identitat del país, i els processos de canvi que es viuen. Així, el fons etnogràfic ofereix documentació sobre aspectes com el sistema agrícola i ramader i l'aparició de nous sectors productius, els canvis i les continuïtats de la casa i la família, l'organització social i la dinàmica política, les creences i els rituals, la urbanització i les transformacions de la vida quotidiana, i la diversitat cultural. Des de la seva creació, l'Arxiu es nodreix del material generat en els projectes de documentació i de recerca en els quals ha participat o que ha desenvolupat. S'han realitzat estudis monogràfics sobre la casa, la comunitat i la família, s'han documentat els últims transhumants i la transformació de les explotacions ramaderes d'alta muntanya, s'ha treballat els moviments migratoris del segle xx i també les velles i noves expressions de folklore, entre altres temes.¹ L'estudi sobre el folklore andorrà aporta una mirada renovada sobre la tradició oral i analitza com s'adapten les manifestacions folklòriques als nous contextos i com sorgeixen noves expressions culturals com

(1)

Alguns dels treballs realitzats a l'Arxiu d'Etnografia han estat publicats pel Govern d'Andorra i l'editorial Alta Fulla sobre temes diversos com les transformacions d'un país de frontera, el folklore, la casa i la família, els oficis i la indústria tradicionals i la transhumància: (<http://www.altafulla.com/catala/andorra/andorra.htm>) [Consulta: 5 de juny de 2015]

Retrat d'un grup de noies durant una festa major a la plaça d'Andorra la Vella (1920-1932).

L'Arxiu d'Etnografia recull testimonis de persones que narren les seves trajectòries vitals, expliquen els seus coneixements i descriuen les seves pràctiques.

GUILLEM DE PLANDOLIT,
ARXIU NACIONAL D'ANDORRA

a conseqüència dels canvis socials (Oriol, 1997). El resultat és una compilació de documents etnogràfics que es configura a partir de registres escrits, sonors i audiovisuals, i esdevé un relat coral sobre les transformacions de les formes de vida a les muntanyes andorranes. En alguns dels treballs, la recuperació de la memòria oral ha estat una eina fonamental per documentar certs coneixements i pràctiques de tradició oral, i la memòria històrica.

Els estudis desenvolupats des de l'Arxiu d'Etnografia també inclouen recerques ori-

entades a la implementació d'una xarxa museística. És interessant destacar la museïtzació d'una casa pairal i de la primera fàbrica de tabac del país: el Museu Casa Rull i el Museu del Tabac, l'antiga fàbrica Reig. Ambdós projectes han implicat un treball de documentació etnogràfica, històrica i arqueològica que ha possibilitat la recuperació dels béns materials de la Casa Rull i la primera fàbrica Reig, i de les expressions immaterials que en són indissociables. De fet, la dimensió intangible esdevé clau en els projectes de museïtzació que incorporen la memòria oral com a recurs

Cotxe de línia d'Andorra a Axles-Thermes (Arieja, França) a la plaça d'Andorra la Vella (1955-1960). Les diverses històries que es poden consultar a l'Arxiu d'Etnografia configuren un relat coral sobre les transformacions d'un país de muntanya i de frontera amb una identitat pròpia.

WERNER LENGEMAN,
ARXIU NACIONAL D'ANDORRA

narratiu. Aquestes infraestructures museístiques s'inspiren en el concepte de *l'esprit des lieux* (Annette Viel, 2003), on els espais i els objectes són indissociables de la seva dimensió immaterial i cerquen la relació del lloc, l'arquitectura i els objectes amb les històries, els rituals i els records que els acompanyen i els expliquen.

Aquests i altres projectes de l'Arxiu d'Etnografia comparteixen l'èmfasi a explicar aspectes de les formes de vida de muntanya predominants en el passat i entendre la manera com els diferents elements que la caracteritzaven s'han transformat i han configurat la realitat social i cultural actual. I a través d'aquests mateixos projectes es defineix l'àmbit d'acció del patrimoni etnològic, material i immaterial, que reformula i incorpora altres termes com la memòria oral, el folklore i la cultura popular. L'any 2003, un nou marc jurídic andorrà estableix noves competències i funcions que regulen les accions en els diferents àmbits del patrimoni cultural, i reconeix la categoria de bé immaterial sense concretar els instruments per reconèixer-lo i salvaguardar-lo.

El patrimoni etnològic i la salvaguarda de les expressions immaterials

L'aprovació de la Llei 9/2003, del 12 de juny, del patrimoni cultural d'Andorra regula les funcions per als seus òrgans de gestió i l'Arxiu d'Etnografia adquireix competències noves i amplia el seu àmbit de treball. La Llei defineix «el patrimoni cultural com un dels principals testimonis de la història, la identitat i la creativitat del país» i determina que està integrat «pels béns materials i immaterials relacionats amb la història o la cultura d'Andorra que, pels seus valors històrics, artístics, estètics, arqueològics, paleontològics, etnològics, urbanístics, arquitectònics, científics o tècnics, tenen un interès cultural». L'aportació significativa del nou marc jurídic és el reconeixement del paisatge cultural, el patrimoni etnològic i el patrimoni immaterial, i establir un marc normatiu per a la visió integral i interdisciplinària de l'estudi i la gestió del patrimoni cultural del país.

L'article 27 de la Llei estableix el concepte i el règim de protecció del patrimoni etnològic, i el defineix com «el conjunt d'objectes, edificacions, processos tècnics, idees, hàbits i valors que integren la cultura del poble andorrà i defineixen la seva identitat, en especial els que estan en procés de desaparició o transformació i han perdut l'ús i la funcionalitat que els eren propis». Als béns etnològics de caràcter material, mobles o immobles, s'hi aplica un règim de protecció general que estableix la Llei.² En el cas, però, del patrimoni immaterial, la Llei atorga la responsabilitat de la salvaguarda a l'òrgan competent en matèria de patrimoni etnològic. I al mateix article 27 s'hi explicita que «el ministeri titular de la cultura els ha de documentar mitjançant la seva inclusió a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra, n'ha de fomentar la conservació i l'estudi i ha de donar suport a les entitats que els mantenen i els difonen».

En aquest escenari, l'Arxiu d'Etnografia es converteix en una eina de documentació, avaluació i gestió del patrimoni etnològic i immaterial, que inclou l'estudi i la salvaguarda de les tradicions i les expressions orals. A partir d'aquest moment, el nou marc jurídic assigna a l'Estat la responsabilitat de reconèixer el patrimoni immaterial políticament i jurídicament com es reconeix el patrimoni immoble, el documental, l'arqueològic... Aquest reconeixement confereix al patrimoni immaterial un paper actiu en la construcció identitària. La valoració del patrimoni intangible comporta un reconeixement dels individus, els grups i les associacions que en són portadors i li donen vida, i és una oportunitat per fonamentar el sentiment de pertinença i la creativitat. Però tal com s'esmentava amb anterioritat, en l'àmbit d'actuació, la llei andorrana no precisa la definició del patrimoni immaterial ni concreta les mesures de protecció específiques més enllà de formar part de l'Inventari general del patrimoni cultural.

El patrimoni immaterial és una realitat complexa, diversa i difícil de catalogar. Tal com assenyalen els especialistes, alguns elements

(2)

L'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra consta de quatre seccions en què s'inscriuen: en la primera, els béns d'interès cultural, mobles o immobles; en la segona, els béns immobles inventariats; en la tercera, els béns mobles inventariats, i en la quarta, els béns immaterials (Llei 9/2003 del patrimoni cultural d'Andorra).

presenten sovint una dificultat intrínseca per ser reconeguts i protegits. Com podem salvaguardar rituals, creences i coneixements que són expressions vives de la cultura? Com cal afrontar la gestió de les expressions intangibles? La salvaguarda de les expressions immaterials requereix mesures específiques per garantir la transmissió i entendre la relació inextricable entre el patrimoni material i l'immaterial. Per aquesta raó és fonamental involucrar la comunitat en els processos de patrimonialització i que la ciutadania participi activament en el reconeixement i la salvaguarda dels elements que són part del patrimoni cultural. La participació esdevé essencial en el cas dels béns immaterials, tal com reivindiquen els organismes internacionals que més influeixen en la gestió del patrimoni cultural.

El desenvolupament i la implementació de les convencions d'organismes com la UNESCO han generat una consciència internacional sobre la importància del patrimoni cultural i han afavorit el desenvolupament de les polítiques culturals dels estats que en són part. Tot coincidint amb l'entrada en vigor de la llei andorrana, la UNESCO aprova el Conveni per a la salvaguarda del patrimoni immaterial (París, 17 d'octubre de 2003). La Convenció proporciona i legitima un marc conceptual per afrontar els processos institucionals de patrimonialització de la denominada *cultura immaterial*, i té com a conseqüència més immediata l'acceptació dels estats del concepte de patrimoni immaterial i el desenvolupament de polítiques nacionals que posen l'èmfasi en els aspectes intangibles de les identitats culturals. En altres paraules, la Convenció de 2003 crea un nou marc polític per a la salvaguarda de les expressions immaterials i estableix un seguit d'àmbits d'actuació i d'accions bàsiques com els inventaris per sensibilitzar les comunitats i els estats.

La Convenció defineix com a patrimoni immaterial «els usos, les pràctiques, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques –juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que hi són inherents–

que les comunitats, els grups i, en alguns casos, els individus reconeguin com a part integrant del seu patrimoni cultural» (UNESCO, 2003). La definició neix fruit d'un llarg debat entorn de la valorització i la protecció del folklore, la cultura popular, la memòria oral i el patrimoni etnològic. El text de la Convenció situa el patrimoni intangible en l'àmbit de les tradicions i les expressions orals, que inclou l'idioma com a vehicle del patrimoni cultural immaterial, les arts i els espectacles, els usos socials, rituals i actes festius, els coneixements i els usos relacionats amb la natura i l'univers i les tècniques artesanals tradicionals. Així doncs, a partir de la Convenció s'obre un horitzó comú sobre com gestionar i fer valer el patrimoni cultural immaterial no exempt de veus discrepants i de contradiccions inherents a la mateixa definició. En el cas d'Andorra, tot i que la Convenció (UNESCO, 2003) no s'aprova fins al 2014, el text ha estat fonamental per iniciar la identificació i la documentació d'algunes expressions immaterials que n'han facilitat la inclusió a l'Inventari general del patrimoni cultural, on s'inscriuen tots els béns culturals, materials i immaterials.

En un primer moment de l'aplicació de la llei andorrana, l'estudi dels béns etnològics i immaterials s'integra en projectes interdisciplinaris i en processos de patrimonialització nacional d'alguns béns immobles com les diverses construccions del medi rural de muntanya (cases, bordes, colomers...), que són part de l'Inventari general del patrimoni cultural. L'aportació de la mirada etnològica implica pensar els objectes i les construccions tenint en compte els coneixements, les tècniques, els costums, les idees i les creences que els han fet possibles i els han donat un ús, i també comporta la recuperació de les expressions orals que formen part d'aquests béns materials. Un exemple de col·laboració ha estat l'estudi i la protecció de la vall del Madriu-Perafita-Claror, un paisatge cultural declarat patrimoni mundial per la UNESCO el 2004.³ Aquest paisatge cultural suma un seguit de valors naturals i de valors històrics i culturals que el converteixen en un indret amb

(3)

La Vall del Madriu representa un 10% de la superfície d'Andorra. La preservació d'una vall major en la seva totalitat és un fet excepcional i únic als Pirineus.

qualitats úniques en el seu entorn. En el cas de la vall del Madriu, com se la coneix popularment, la primera manifestació per a la seva protecció neix de l'acció ciutadana i aquest fet afavoreix l'acció de protecció i de patrimonialització nacional, i més tard el reconeixement mundial.

La primera mesura de protecció que s'aplica en l'àmbit de la salvaguarda de les expressions immaterials arriba amb l'estudi de les celebracions festives amb una arrel històrica i una participació significativa que va motivar la primera inclusió de béns immaterials a l'Inventari general del patrimoni cultural.⁴ El procés de patrimonialització de les festes més significatives i representatives és el fruit del diàleg i la negociació amb els gestors i les associacions que les fan possibles i les dinamitzen. Pel que fa als criteris principals a l'hora de considerar la inclusió d'aquestes festes a l'Inventari general, es va valorar que totes constitueixen fites del calendari festiu andorrà i són especialment interessants pel que fa —amb matisos diferents en cada cas— a la seva tradició i vitalitat, així com per la seva capacitat per crear un sentiment d'identitat i de continuïtat i espais de comunió social. El resultat és la llista de quinze festes d'interès cultural i la primera acció en el reconeixement de la rellevància del patrimoni cultural immaterial. L'aspecte més destacable del pro-

cés és que aquest primer inventari sorgeix d'una negociació. En aquest sentit, s'ha volgut emfasitzar la idea que el patrimoni immaterial és el resultat d'un procés de negociació no tan sols de significats i valors històrics, culturals i socials, sinó també amb la comunitat i els actors que fan possible les manifestacions festives.

Una de les festes d'interès cultural inclosa a l'Inventari general del patrimoni cultural són les falles que se celebren la nit de Sant Joan a Andorra la Vella. El procés de patrimonialització de la festa ha estat una acció important per promoure-la. Arran del procés, els fallaires s'han associat i han enfortit els seus lligams amb la finalitat de salvaguardar la integritat del cicle ritual festiu i l'esperit que l'envolta. L'associació ha realitzat un treball de documentació i compilació de la memòria oral dels fallaires com a expressió de la seva significació i rellevància, i amb la finalitat de dinamitzar i engrandir la festa.

El procés de reconeixement i de valoració de les falles en l'àmbit local i nacional ha possibilitat la participació en el procés de patrimonialització de les festes del foc dels Pirineus, que actualment s'estan avaluant per obtenir un reconeixement mundial. Des de 2014 les falles d'Andorra la Vella són part de la candidatura transnacional de les

(4)

El Govern va decidir incloure els primers quinze béns immaterials a la secció quarta de l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra. Es tracta de quinze festes amb un especial interès cultural: 1. Cavalcada de Reis d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany; 2. Escudellades populars i Encants de Sant Antoni; 3. Carnaval d'Encamp; 4. Arlequins del Carnaval de Canillo; 5. Caramelles d'Ordino i de Sant Julià de Lòria; 6. Aplec de la Mare de Déu de Canòlich; 7. Falles de Sant Joan d'Andorra la Vella; 8. Benedicció de les Guardes Comunes de Setúria; 9. Roser d'Ordino; 10. Benedicció de vehicles de Sant Cristòfol d'Anyós; 11. Diada de Santa Anna de la Festa Major d'Escaldes-Engordany; 12. Festa Major de Sant Julià de Lòria; 13. Aplec de la Mare de Déu de Meritxell; 14. Fira del bestiar de Canillo; 15. Fira concurs d'Andorra.

(5)

Les festes del foc resulten de la simbiosi entre la natura i la cultura i neixen de la iniciativa de les associacions locals. La candidatura agrupa 63 localitats dels Pirineus i des dels òrgans nacionals en matèria de patrimoni immaterial a Espanya (Consell del Patrimoni Històric), França (Comité du Patrimoine Ethnologique et Immatériel) i Andorra (Departament de Patrimoni Cultural), que van avaluar la candidatura multinacional, encapçalada per Andorra, i hi van donar suport, va ser inscrita, el desembre de 2015, en la seva Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO.

Una de les festes d'interès cultural inclosa a l'Inventari general del patrimoni cultural són les falles que se celebren la nit de Sant Joan a Andorra la Vella. El procés de patrimonialització de la festa ha estat una acció important per a la seva promoció nacional i internacional.

2009, XAVIER BURGOS,
ARXIU D'ETNOGRAFIA D'ANDORRA

Festes del Foc del Solstici d'Estiu als Pirineus (falles, haros i brandons), que opta a entrar a la llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat de la UNESCO⁵ el 2015. La possibilitat que les falles formin part de la llista representativa del patrimoni cultural mundial posa en relleu la importància de les expressions immaterials de la cultura, però sobretot proporciona més reconeixement i autoritat a certes expressions de la cultura.

Les línies anteriors han estat una reflexió sobre els processos de reconeixement i de salvaguarda del patrimoni cultural andorrà a partir de l'evolució i la institucionalització del mateix concepte, així com una descripció dels escenaris normatius i polítics on s'han produït i d'alguns dels projectes més rellevants. L'últim apartat de l'article se centra en un projecte de difusió de la memòria i la diversitat que també comporta un procés de patrimonialització i de construcció identitària (Moncusí, 2005).

Una nova plataforma de difusió per a un arxiu de la memòria i la diversitat

Les noves tecnologies i el seu accés generalitzat han configurat un paisatge audiovisual complex i dinàmic que ha afavorit la digitalització i la difusió de tot tipus de continguts. Internet és el circuit principal de comunicació que ofereix noves oportunitats a la difusió del patrimoni cultural (Moncusí i Fenollosa, 2009). Si l'Arxiu d'Etnografia va néixer com una eina de recerca i de consulta, la creació d'un canal de difusió permet difondre alguns dels projectes que s'estan duent a terme. Amb aquest objectiu es treballa en la producció de documents audiovisuals realitzats a partir d'entrevistes biogràfiques i d'enregistraments d'esdeveniments, que generen un fons de memòria oral i documents etnogràfics sobre temes específics. La possibilitat de difondre els documents íntegres planteja molts dubtes i inconvenients. Per aquest motiu s'elaboren clips de difusió a partir de fragments significatius i representatius de les entrevistes que es difonen a través del nou canal etnogràfic,⁶ i tenen com a finalitat donar a conèixer els treballs que es duen a terme.

El canal és un projecte d'activació del patrimoni cultural que difon treballs de documentació i de recerca sobre aspectes diversos a través d'una mostra representativa dels documents audiovisuals elaborats. Els projectes generen una compilació de relats biogràfics i d'esdeveniments col·lectius que expliquen les transformacions del país, recuperen la memòria i conviden a reflexionar sobre la identitat. La memòria oral, com a part del patrimoni cultural, documenta esdeveniments històrics o moments de la quotidianitat que permeten rememorar el passat des de la perspectiva del que s'ha viscut fins al present. La idea de difondre part dels relats es planteja com una eina per sensibilitzar sobre les fonts orals, establir un diàleg amb la memòria històrica i fer valer les expressions immaterials de la cultura. Un canal d'aquestes característiques no és tan sols un espai de difusió, sinó que també és un espai on es construeix la memòria i se seleccionen els elements que són part del patrimoni cultural.

Entre singularitats i generalitats, els relats de vida representen manifestacions idiosincràtiques en un entorn sociocultural sotmès a canvis i continuïtats, i la narració es converteix en l'expressió d'una cultura en transformació que adquireix un valor documental i testimonial. L'ús de documents biogràfics en el marc de la recerca aplicada al patrimoni cultural emana de finalitats com recuperar, identificar, preservar, difondre i protegir coneixements de transmissió oral i sistemes de creences i valors. Però cal pensar els documents biogràfics com a expressions immaterials de les formes de vida, i els relats que s'expliquen i les maneres com es narren són fruit d'un diàleg amb un context i un moment històric concrets (Pujadas, 1992; Prat, 2004; De la Parte i Bodoque, 2009).

Actualment, el canal etnogràfic aborda tres temes d'estudi i de difusió que s'emmarquen en projectes de recerca amb un plantejament metodològic específic. El projecte sobre «Ràdio Andorra, un relat coral» forma part d'un programa més ampli de recuperació i de museïtzació de Ràdio Andorra (1939-1981). Els testimonis d'alguns dels profes-

(6)

Els clips etnogràfics es difonen a través del canal etnogràfic del web oficial del ministeri responsable de la cultura del Govern d'Andorra: (<http://www.cultura.ad/arxiu-nacional-andorra/difusio/arxiu-etnografia-andorra>) (Consulta: 5 de juny de 2015)

"L'època daurada de Ràdio Andorra, anys 50 i 60" Projecte: Ràdio Andorra, una història coral

"L'època daurada de Ràdio Andorra, anys 50 i 60"

L'any 2012 l'Arxiu Nacional, amb el suport de la UNESCO, es va sumar a la celebració del Dia mundial del patrimoni audiovisual, La memòria del patrimoni audiovisual? El temps s'acaba (27 d'octubre) amb la producció i difusió d'un

Arxiu d'Etnografia
d'Andorra

Ràdio Andorra, un relat coral

L'època daurada de Ràdio
Andorra

Agustí Pifarré
Anna Doladé
Joan Bellera
Josep Mas
Montserrat Rodríguez-Escalona

Vides de dones

Vides de muntanya, Ramaderia
d'alçada

Falles d'Andorra la Vella. Patrimoni
cultural immaterial de la humanitat

Arxius i Gestió de la

sionals que hi van treballar configuren un relat a diferents veus sobre el que va significar l'emissora dins i fora del país. Les seves veus expliquen aspectes tècnics i professionals, descriuen relacions humanes, relaten circumstàncies i esdeveniments, revelen detalls i aporten matisos sobre el que va succeir a Ràdio Andorra.

El segon és un projecte sobre la «Vida de les dones i els moviments migratoris dels anys 40 i 50». Són testimonis de dones nascudes entre el 1917 i el 1930 que van arribar a Andorra des dels pobles veïns cercant una oportunitat i fugint de la postguerra espa-

nyola; dones que van marxar cap al sud de França a la recerca de millors condicions de vida; dones que van retornar, i dones que van arribar des d'altres indrets quan el país vivia un període de canvis i s'obria un escenari d'oportunitats. Els relats conviden a reflexionar sobre les estratègies personals i familiars, i tot i que evocuen un mateix context i mostren coincidències, també s'hi observa una diversitat de situacions.

El tercer projecte és «Vides de muntanya, ramaderia d'alçada», que analitza els canvis en l'activitat ramadera en un moment en què conviuen velles i noves formes de viure

Ramona Naudi Font. Projecte: Vides de dones. L'emigració cap a França

Ramona Naudi Font de casa Batista de l'Aldosa de Canillo, 1930

Una vida de treball i de família

"Es plegava de ballar quan el sol baixava i a l'endemà anàvem a plegar patates"

La Ramona Naudi Font neix a casa Batista de l'Aldosa de Canillo, el 1930. A casa eren molts germans, però no havien viscut junts. Tots van anar marxant a treballar a jornal a altres propietats veïnes o cap a França. La Ramona recorda la

Arxiu d'Etnografia
d'Andorra

Ràdio Andorra, un relat coral >

Vides de dones >

> Cándida Mayoral
> Clara Casal Massip
> Matilde Babot Casal
> **Ramona Naudi Font**
> Yvette Groslimond
> Trini Mandicó Baró

Vides de muntanya, Ramaderia
d'alçada >

Falles d'Andorra la Vella. Patrimoni
cultural immaterial de la humanitat >

Arxius i Gestió de la
Documentació

Els testimonis d'alguns dels professionals que van treballar a Ràdio Andorra (1939-1981) configuren un relat a diferents veus sobre el que va significar l'emissora dins i fora del país. (<http://www.cultura.ad/radio-andorra-un-relat-coral/l-epoca-daurada-de-radio-andorra>)

ARXIU D'ETNOGRAFIA

[CONSULTA: 5 DE JUNY DE 2015]

Els relats de vida de persones com la Ramona estableixen un diàleg amb un context i un moment històric. (<http://www.cultura.ad/vides-de-dones/ramona-naudi-font>)

ARXIU D'ETNOGRAFIA

[CONSULTA: 5 DE JUNY DE 2015]

la pagesia. És un retrat sobre la diversitat de maneres de treballar i d'entendre l'activitat, que dóna veu als ramaders de més edat i cospa la mirada dels més joves. El treball de documentació etnogràfica ha volgut fer un èmfasi especial en la salvaguarda de les expressions immaterials relacionades amb l'activitat que estan desapareixent o s'estan transformant, i apropar la vida al voltant de les explotacions ramaderes a la ciutadania.

Els clips realitzats a partir de les entrevistes que configuren el fons de l'Arxiu responen a uns criteris metodològics que s'estableixen en el plantejament de la recerca i, tot i que la

seva finalitat principal és la difusió, es converteixen en motiu de reflexió vers els temes que s'hi tracten i en testimonis vertebradors de la memòria. Finalment, cal incidir en el fet que el nou canal de l'Arxiu d'Etnografia, encara en construcció, permet conèixer els testimonis orals de les persones que han participat en la recerca i la seva experiència sobre els temes que són objecte d'estudi. Les diverses històries configuren una composició polifònica sobre les transformacions del país i una manera de salvaguardar les expressions materials i immaterials de la cultura i la identitat. ■

BIBLIOGRAFIA

Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997) *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona: Editorial Alta Fulla i Govern d'Andorra.

De la Parte, I.; Bodoque, I. (2009) «Explicar la vida, una construcció social i una expressió cultural». Dins *Ciudadans*, 6: 10-15.

Moncusí, A. (2005) «La activació patrimonial y la identidad». Dins **Hernández, G. M.** [et al.] *La memoria construida: patrimonio cultural y modernidad*. València: Tirant lo Blanch, 91-121.

Moncusí, A.; Fenollosa, P. (2009) «Patrimonialización de la memoria oral e Internet. Algunos ejemplos», XVII. Congreso de estudios vascos, Vitoria, 18 al 20 de novembre de 2009. (<http://www.euskomedia.org/PDFAnlt/congresos/17/07530768.pdf>) [Consulta: 18 de maig de 2015]

Oriol, C. (1997) *El folklore andorrà en el seu context. «La guerra d'Andorra amb els Estats Units» i altres mostres de folklore*. Barcelona: Editorial Alta Fulla i Govern d'Andorra.

Prat, J. (1993) «Antigalles, reliquies i essències: reflexions sobre el concepte de patrimoni cultural». Dins *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 3: 122-131.

Prat, J. (coord.) (2004) *I... això és la meva vida. Relats biogràfics i societat*. Col. Temes d'Etnologia de Catalunya, 9. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Pujadas, J. J. (1992) *El método biográfico. El uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

Unesco (2003) *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial*. París: Unesco.

Viel A. (2003) «Quand le musée vit au rythme de la cité. Sens et contresens de l'"esprit des lieux"». Dins **Younes, Cr.** *Art et philosophie, ville et architecture*, 221-235. Paris: La Découverte *Armillaire*.